

Da, če napišeš knjigo, imaš **avtorske pravice** – samodejno, brez kakršnegakoli uradnega postopka.

Tvoje pravice se delijo na dve glavni skupini:

1. **Moralne pravice** – te so osebne in jih ni mogoče prenesti:
 - o pravica do priznanja avtorstva (da se navede tvoje ime),
 - o pravica, da se delo ne spremeni brez tvojega soglasja,
 - o pravica, da se delo ne uporabi na način, ki bi škodil tvojemu ugledu.
2. **Materialne (ekonomske) pravice** – te ti omogočajo nadzor nad uporabo dela in pridobivanje dohodka:
 - o pravica do reproduciranja (kopiranje, tiskanje),
 - o pravica do distribuiranja (prodaja, izposoja),
 - o pravica do javne objave, prikazovanja, prevajanja itd.

Te materialne pravice lahko **prenešaš ali prodaš** (npr. založbi), moralne pa vedno ostanejo tvoje.

Pravne podlage v Sloveniji ureja **Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP)**.

Bi želel, da ti razložim, **kako svoje pravice zaščitiš v praksi** (npr. pri pošiljanju rokopisa založbi ali objavi na spletu)?

Poleg **avtorskih pravic**, ki jih dobiš kot avtor knjige, obstajajo še **sorodne in druge podobne pravice**, ki prav tako varujejo ustvarjalno delo ali njegov nastanek.

Tu je pregled glavnih skupin:

1. Avtorske pravice

Varujejo **izvirna avtorska dela** – to so knjige, članki, pesmi, slike, glasba, filmi, računalniški programi, spletne strani ipd.

2. Sorodne pravice

Te pravice ne pripadajo avtorju samega dela, ampak drugim, ki pri njegovi izvedbi ali razširjanju sodelujejo:

- **izvajalci** (npr. igralci, pevci, bralci knjig v zvočnih izdajah),
- **proizvajalci fonogramov** (glasbene založbe),
- **filmski producenti**,
- **radijske in televizijske organizacije** (pravice do svojih oddaj),
- **izdajatelji prvih izdaj neobjavljenih del** (npr. če nekdo prvič objavi rokopis pokojnega avtorja),

- **izdajatelji kritičnih ali znanstvenih izdaj** starejših del.
-

3. Pravice do podatkovnih zbirk

Varujejo baze podatkov, čeprav morda posamezni podatki niso avtorska dela. Pomembna je **vložena naložba** (čas, denar, organizacija).

4. Pravice oblikovalcev in industrijskega dizajna

Če knjiga vključuje **grafično podobo, ilustracije, naslovnico ali tipografsko zasnov**, so lahko ti elementi posebej zaščiteni z:

- **pravicami oblikovalcev** (če gre za umetniški izraz),
 - **pravicami industrijskega dizajna** (če gre za zaščiteni obliko izdelka, npr. serijo knjig z enotno zasnov).
-

5. Pravice blagovnih znamk

Če knjigo izdajaš pod **posebnim imenom, logotipom ali založniško znamko**, lahko ta imena registriraš kot **blagovne znamke**.

6. Pravice intelektualne lastnine nasploh

Avtorske pravice so del širše kategorije **intelektualne lastnine**, kamor sodijo še:

- **patenti** (izumi),
 - **modeli in vzorci** (oblike izdelkov),
 - **geografske označbe** (npr. "idrijska čipka").
-

Bi želel, da ti pripravim **preglednico**, ki primerja te vrste pravic (kdo jih dobi, koliko časa trajajo in kaj varujejo)?

Odlično vprašanje — te pravice so del tvojih **materialnih avtorskih pravic**, ki ti omogočajo, da **nadzoruješ, kako se tvoje delo uporablja v javnosti** in od tega tudi pridobiš dohodek.

Spodaj razložim vsako posebej z enostavnimi primeri:

1. Pravica do javne objave (priobčitve javnosti)

To pomeni, da imaš **izključno pravico odločati, ali bo tvoje delo dostopno javnosti**. Sem spadajo:

- objava knjige v tiskani ali digitalni obliki,
- objava na spletni strani, blogu ali družbenem omrežju,
- javno branje ali predstavitev knjige.

 Primer: Če knjižnica želi pripraviti dogodek, kjer nekdo bere tvojo knjigo, potrebuje tvoje dovoljenje.

2. Pravica do javnega prikazovanja

Velja predvsem za **vizualna dela** (filme, slike, fotografije), vendar se lahko razširi tudi na knjigo, če se recimo uporabi njene ilustracije ali naslovnico.

 Primer: Če galerija želi razstaviti originalne ilustracije iz tvoje knjige, morajo pridobiti tvoje soglasje.

3. Pravica do prevajanja

Kot avtor odločaš, ali in kdo sme tvoje delo **prevesti v drug jezik**. Prevod je novo avtorsko delo, a temelji na tvojem, zato je brez tvojega dovoljenja nedovoljen.

 Primer: Če nekdo želi tvojo knjigo izdati v angleščini ali nemščini, ti mora to odobriti — in ti lahko zanj prejmeš plačilo (licenčnino).

4. Pravica do reproduciranja

To pomeni pravico **kopirati, tiskati ali drugače množiti** tvoje delo v kakršnikoli obliki — tiskano, digitalno, fotokopirano itd.

 Primer: Založba ne sme natisniti dodatnih izvodov tvoje knjige brez tvojega soglasja.

5. Pravica do distribucije

To je pravica **prodajati, izposojati ali dajati v promet** izvode tvojega dela.

 Primer: Knjigarna, ki prodaja tvojo knjigo, mora to delati v skladu z dogovorom z založbo ali s tabo.

6. Pravica do predelave

Daje ti pravico odločati o **predelavah** tvojega dela – dramatizacijah, filmih, stripih, zvočnih knjigah itd.

 Primer: Če nekdo želi po tvoji knjigi posneti film, gre za predelavo in potrebuje tvoje dovoljenje.

Želiš, da ti pripravim **pregledno tabelo**, kjer bi vse te pravice primerjal (kaj pomenijo, kdo jih lahko uporablja in kako jih zaščitiš)?